

**ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA CLUJ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU“
CLUJ-NAPOCA**

**Revista „Pagini literare“ (1934-1943). Turda
Monografie și Indice bibliografic**

**TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT**

Conducător științific:
Cercetător Științific I dr. **IOAN CHINDRIȘ**

Doctorand:
NICOLETA BOTEZATU

Cluj-Napoca
2012

Cuprins:

Considerații preliminare

I. Orizonturile culturii românești între 1918-1943.

Strategii ziaristice, polemici cultural-literare

- I.1. Dezbateri critice și strategii culturale naționale
- I.2. Expansiunea presei românești
- I.3. Presa românească din Transilvania în perioada interbelică
- I.4. Împliniri culturale turdene

II. Abecedar pentru scriitorii Ardealului

- II.1. Seva românească a „Abecedarului“*
- II.2. „Un mic caiet săptămânal, plin de duh tineresc și de gust ales“
- II.3. „Rotirile de vultur“ ale „Abecedarului“
- II.4. Un destin intelectual încercat de vremuri:
redactorul Teodor Murășanu

III. De la „Abecedar“ la „Pagini literare“ (1934-1943)

- III.1. O nouă revistă: „Pagini literare“
- III.2. Repere ideologice și culturale ale revistei „Pagini literare“
- III.3. O revista mai bună. Prezentarea grafică și ilustrația. Formatul și paginația

IV. Rubricile revistei, diversitatea ei tematică

- IV.1. Un mănunchi de prețioase condee. Diversitate tematică
- IV.1.a. Poezia

- IV.1.b. Proza
- IV.1.c. Dramaturgia
- IV.1.d. Teorie, istorie, critică literară
- IV.1.e. Studii. Aniversări. Comemorări
- IV.1.f. Literatura universală
- IV.1.g. Revista revistelor
- IV.1.h. Deschiderea cultură a revistei
- IV.1.h-1. Despre carte și lectură (în revista „Pagini literare“)
- IV.1.i. Filozofia
- IV.1.j. Cronici
- V.1.k. Idei, oameni, fapte
- IV.1.l. Însemnări
- IV.1.m. Cronica de artă plastică
- IV.1.n. Cronica muzicală
- IV.1.o. Cronica teatrală
- IV.1.p. Istoria
- IV.1.r. Diverse
- IV.2. Polemicile naționaliste
- IV.2.a. Transilvanismul – teoria sufletului transilvan
- IV.2.b. Localismul creator transilvan - atitudini „pro și contra“

Colaboratorii revistei „Pagini literare“:

Pasiune, creativitate, patriotism

- V.1. Romulus Demetrescu – Cronicar oficial
- V.2. Grigore Popa și revista „Pagini literare“ (Turda 1934-1943)
- V.3. O privighetoare a revistei „Pagini literare“ (Turda 1934-1943):
Yvonne Rossignon
- V.4. Mihai Beniuc și critica literară - „Meșterul Manole
- V.5. O nouă dimensiune: I. I. Russu
- V.6. V.[ilhelm] Beneș și nuvela fantastică
- V.7. Sub justiția vremii!

Concluzii

Indicele Bibliografic

Bibliografie

Anexe

A.Texte facsimilate (cele mai reprezentative) din revista „Pagini literare“

B.Corespondență

C.Iconografie

Cuvinte cheie: viață culturală, domenii culturale, artă, știință, război mondial, perioada interbelică, societate, partide politice, propagandă, ideologie, putere politică, reforme, burghezia, moșierimea, clasa muncitoare, viață literară, reviste, edituri, presă, universitate, cercetare științifică, intelectuali, țărănimea, monografie, strategii culturale, polemici culturale-literare, transilvanism, localism creator, peisaj literar transilvan, indice bibliografic, Marea Unire, istoria transilvană, psihic transilvan, monografie, suflet transilvan.

Rezumat

Cercetarea pe care am propus-o și care poartă titlul *Revista „Pagini literare“ (1934-1943). Turda. Monografie și Indice Bibliografic* a urmărit poziționarea revistei turdene în ansamblul foarte diversificat și polemic al presei românești interbelice. Teza mea se înscrie în tipul de cercetare monografică, dar eu am încercat o depășire a acestei paradigme, dorind să situez comparatist „Paginile literare“ în ambianța culturală românească din perioada deceniilor trei-patru ale secolului XX.

Ideea unei monografii a revistei „Pagini literare“ a pornit de la interesul și curiozitatea personală de a reconstitui, până în cele mai mici detalii, efortul generos al unor intelectuali ardeleni, mai ales turdeni, vizind exprimarea lor culturală și patriotică prin presă. „Paginile literare“ nu avuseseră parte de o existență specială prin volumul aparițiilor, ci îndeosebi prin prestigiul întemeietorilor (Teodor Murășanu) și colaboratorilor, prin diversitatea tematică demonstrată de-a lungul existenței sale.

Materialul documentar în sine se referă în primul rând la colecția revistei și corespondență, memorialistică, dar și la ecoul apariției, consemnat în presa locală, la monografiile, studiile și articolele din periodice. Pentru evocarea personalităților, am investigat numeroase referințe biografice, dar și seria de documente și fotografii autentice. Am folosit cu eficiență seria de amintiri, mărturii, interviuri, obținute în special de la excelența sa, domnul Academician Dr. Camil Mureșanu, urmașul lui Teodor Murășanu. Investigarea, descrierea și analiza conținutului revistei a reprezentat doar o parte a efortului cercetării. Am folosit în primul rând metoda descriptivă, pentru că am vrut să analizez etapele istorice ale acestui eveniment cultural mergând până la cele mai mici detalii. A fost extrem de necesar să folosesc comparatismul istoric-literar pentru a putea integra cât mai corect revista „Pagini literare“ în peisajul revuistic transilvan, dar și al celui românesc în ansamblu. Parțial anumite capitole ale lucrării (cele cu teme precum naționalismul, transilvăniismul s-au pretat la un demers hermeneutic). Criteriul principal al lucrării a fost cel cronologic.

Intenția mea a fost să tind spre exhaustivitate dar, din păcate, unele goluri documentare (documente pierdute, arse sau răătăcite) nu mi-au permis atingerea acestui țel. La întocmirea INDICELUI BIBLIOGRAFIC am pornit de la ideea că o publicație periodică cu apariție îndelungată, în cazul nostru circa zece ani, oglindește în sumarele numerelor sale, într-o

măsură apreciabilă, epoca pe care o străbate, bibliografia analitică a revistei „Pagini literare“ a fost astfel structurată, încât să reliefeze, în economia capitolelor sale, toate domeniile vieții literar-artistice și social-politice pe care le-a abordat pe parcursul celor zece ani de existență. Capitolele mai bogat reprezentate au fost, la rândul lor, divizate în subcapitole (uneori și acestea în unități mai restrânse) în funcție de diverse criterii cu scopul de a da posibilitatea urmăririi și identificării cât mai rapide a tuturor aspectelor cuprinse. Atunci când s-a considerat necesar, principiul tematic a fost aplicat împreună cu cel formal și astfel materialele au fost aranjate cronologic (în ordinea apariției în revistă), respectiv alfabetic (după autori).

Exceptând beletristica și recenziile, toate celelalte poziții ale lucrării conțin, în afara datelor bibliografice (autor, titlu, subtitle, ediție etc., anul revistei, anul calendaristic, numărul, luna și paginația), o adnotare ce cuprinde succinte date informative și aprecieri pe marginea materialelor publicate. Aceste adnotări prezintă importanță prin faptul că rețin o serie de informații ascunse care, în majoritatea lor, sunt imposibil de recunoscut, dacă nu au fost consemnate (de autorul indicelui). Astfel, cercetătorul are posibilitatea, prin parcurgerea capitolului, respectiv a subcapitolului care îl interesează, să cunoască aspecte mult mai relevante decât prin lectura simplei redări a autorului și titlului.

În prezentarea cronicilor și recenziilor autorul din vedetă corespunde cu autorul original al lucrării citate, autorul comentator fiind consemnat după descrierea bibliografică, în paranteză rotundă, sub forma: (recenzie de..., cronică literară de...). Titlul fiecărei lucrări, respectiv al operei recenzate este însoțit de indicarea locului (orașului), a editurii (sau tipografiei) și a anului de apariție. În foarte multe cazuri aceste date au lipsit parțial sau în întregime, fapt ce a necesitat identificarea lor cu ajutorul diverselor surse de informare, exterioare revistei. Indicațiile de acest gen au fost înscrise între paranteze drepte. La fel s-a procedat și cu întregirile unor nume de autori și ale unor titluri, cu redarea numelui real al autorului după unele pseudonime, ori cu formularea unor titluri convenționale pentru însemnările cuprinse în rubrica Cronici. Locul preponderant i s-a acordat, în mod firesc, literaturii și în special literaturii române, principala preocupare a revistei, lucru ce reiese și din titlul pe care fondatorii i l-au ales.

Indicele este adnotat, revizuit și adăugit. La bază a fost indicele întocmit de Dora Daisa. S-a procedat la o reclasificare a materialului și adăugare a ecoului pe care revista l-a avut în presa vremii.

Cercetarea noastră monografică a beneficiat de sugestiile binevenite ale coordonatorului științific al tezei, domnul director al Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj, cercetător științific dr. Ioan Chindriș, ale doamnei Oncuța Popa, fiica lui Grigore Popa, colaborator de bază al revistei, și ale academicianului Camil Murășanu, fiul lui T. Murășanu, redactorului revistei.

Sper ca strădania de față să constituie o reușită încercare de a sintetiza, coerent și convingător, principalele chestiuni legate de apariția, evoluția și finalul revistei „Pagini literare“.

Lucrarea este alcătuită din cinci capitole, fiecare subdivizionat într-o serie de subcapitole, criteriile dominante ale cercetării fiind cronologia istorică, și prioritățile tematice ale vremii.

Am considerat necesară crearea propriei competențe privind situația istorico-culturală a României Mari și de aceea am analizat în primul capitol - *Orizonturile culturii românești între 1918-1943. Strategii ziaristice, polemici cultural-literare* chestiuni generale legate de dezbateri critice și strategii culturale naționale, expansiunea presei românești, presa românească din Transilvania (1918-1943), împlinirile culturale turdene.

Presa era oglinda frământărilor și preocupărilor unui popor lipsit de instituțiile fundamentale ale vieții publice. Unirea din 1918 a generat, în România, și un optimism cultural sesizabil atât în preocupările de organizare culturală, cât și în creația propriu-zisă, în democratizarea culturii și a dialogului cu lumea. Întreaga comunitate românească a văzut în Unire începutul unei noi ere, ceea ce însemna, o adevărată renaștere națională. Înfăptuirea Unirii crease, în unele cercuri intelectuale, iluzia încheierii oricăror eforturi social-politice, socotindu-se că n-ar mai fi rămas altceva de făcut în afară de fructificarea avantajelor aduse de noua înfățișare a țării. Se desconsidera de către aceste cercuri cu înclinații „fripturiste“ că marele eveniment determinase un cadru propice unor procese de restructurare complexe, între care democratizarea social-politică, menită să înlesnească participarea cetățenilor țării la viața statului și să deschidă accesul lor la cultură. Rezolvarea acestei probleme era un imperativ imediat.

Intelectualii români, printre care și oamenii de presă, au fost conștienți că, într-o primă etapă, după încheierea războiului totalitatea structurilor societății urma a se confrunta cu o puternică criză care nu însemna nu numai reșezarea temeliilor productive, ci și o redimensionare a valorilor culturale, morale, politice etc. Militantismul presei românești a fost deosebit de pregnant în direcția cultural-politică a națiunii. Se considera că școala, presa,

cultura în general, trebuiau să devină unul dintre instrumentele cele mai productive pentru familiarizarea tuturor cetățenilor și mai ales a țărănimii cu rezultatele și beneficiile civilizației moderne. Trebuie să subliniem însă că acest amplu proces a avut de înfruntat, adesea, opoziția revistelor și a grupărilor politice care reproșau menținerea poporului român în obscurantism, în structuri economice și politice închistate, anacronice. Aceste înfruntări, evidente în coloanele ziarelor și revistelor, aduc în prim-plan responsabilitatea și angajarea socială a scriitorului, a publicistului, crezul său etic, estetic și politic. Perioada interbelică (1919-1944) a cunoscut o expansiune remarcabilă a presei românești grație atmosferei creatoare manifestate în rîndul intelectualității României Mari. Diversele producții literare s-au regăsit în paginile unor publicații care doreau cu orice preț să încurajeze impulsul creator românesc.

Înainte de Unire presa românească din orașele transilvănene era axată pe problemele naționale, având un caracter polemic și militant și era subordonată unui scop unic: conservarea ființei naționale. Presa era oglinda frământărilor și preocupărilor unui popor lipsit de instituțiile fundamentale ale vieții publice. Unirea din 1918 a generat, în România, și un optimism cultural sesizabil atât în preocupările de organizare culturală, cât și în creația propriu-zisă, în democratizarea culturii și a dialogului cu lumea. Întreaga comunitate românească a văzut în Unire începutul unei noi ere, ceea ce însemna, o adevărată renaștere națională. Înfăptuirea Unirii crease, în unele cercuri intelectuale, iluzia încheierii oricăror eforturi social-politice, socotindu-se că n-ar mai fi rămas altceva de făcut în afară de fructificarea avantajelor aduse de noua înfățișare a țării. Se desconsidera de către aceste cercuri cu înclinații „fripturiste“ că marele eveniment determinase un cadru propice unor procese de restructurare complexe, între care democratizarea social-politică, menită să înlesnească participarea cetățenilor țării la viața statului și să deschidă accesul lor la cultură. Rezolvarea acestei probleme era un imperativ imediat.

Intelectualii români, printre care și oamenii de presă, au fost conștienți că, într-o primă etapă, după încheierea războiului, totalitatea structurilor societății urma a se confrunta cu o puternică criză care nu însemna numai reșezarea temeliilor productive, ci și o redimensionare a valorilor culturale, morale, politice etc. Militantismul presei românești a fost deosebit de pregnant în direcția cultural-politică a națiunii. Se considera că școala, presa, cultura în general, trebuiau să devină unul dintre instrumentele cele mai productive pentru familiarizarea tuturor cetățenilor și mai ales a țărănimii cu rezultatele și beneficiile civilizației moderne. Trebuie să subliniem însă că acest amplu proces a avut de înfruntat, adesea, opoziția revistelor și a grupărilor politice care reproșau menținerea poporului român în obscurantism, în structuri

economice și politice închistate, anacronice. Aceste înfruntări, evidente în coloanele ziarelor și revistelor, aduc în prim-plan responsabilitatea și angajarea socială a scriitorului, a publicistului, crezul său etic, estetic și politic. Perioada interbelică (1919-1944) a cunoscut o expansiune remarcabilă a presei literare grație atmosferei creatoare manifestate în rîndul intelectualității României Mari. Diversele producții literare s-au regăsit în paginile unor publicații care doreau cu orice preț să încurajeze impulsul creator românesc. Una din problematicile ideologice dezbătute în presa românească, inclusiv în cea clujeană, a fost aceea a legăturilor literaturii române cu celelalte literaturi ardelen.

Presa transilvăneană interbelică a avut o structură foarte diversă: ziare politice, de informații bisericești, de cultură, specializate pe diferite domenii. Printre cele mai importante sunt publicațiile periodice politice. Într-o primă etapă, care ține de la Unire până spre 1925, se pot reține trei direcții revuistice și literare. Cea dintâi încearcă realizarea unei literaturi *pentru ardeleni*, făcută de oameni bine intenționați, sosiți însă cu aerul unor descălecători culturali în capitala Transilvaniei. A doua direcție revuistică reflectă travaliul intern, cu evidente confruntări între pozițiile literare conservatoare, limitate la platforma sămănătorismului și cele apărate în general de tinerii literați, receptivi la înnoirile estetice. În sfârșit, a treia direcție a acestei etape de început este întreținută de revistele universitare, unele de scurtă durată.

Turda a știut să înalțe, în cele două decenii care au urmat unirii, un stindard cultural. În orașul Turda s-a menținut o aleasă comunitate de intelectuali români, entuziaști, doritori de implicare culturală. Atmosferei create de acea elită culturală i se atribuia apariția celei dintâi gazete săptămânale în Turda, la 1919, cu titlul de „Foaia noastră“, expresie a sentimentelor de dezrobire seculară și de bucurie a unirii cu România. În acest „organ“ săptămânal au fost prezentate și discutate câteva dintre problemele naționale și culturale. Sub titlul „Turda“ au fost editate încă trei gazete săptămânale turdene (cărora li se adaugă câteva cotidiene efemere, buletine, monitoare oficiale și reviste literare), cu apariții de cca 1-2 ani. Gazeta săptămânală „Arieșul“ a fost un alt organ turdean care oglindea mișcarea culturală din Turda și județ. Trebuie să menționăm apariția, tot în Turda, a revistei „Abecedar“, „întâmplată“ (expresie care aparține lui Teodor Murășanu n.n.) la 29 iunie 1933. A trezit și a alimentat o frumoasă întrecere literară între tinerii scriitori ai Ardealului. Momentul apariției sale anticipează efervescența revuistică românească din Ardeal de după Marea Unire. Această revuistică a fost reprezentată de „Gând românesc“ (Cluj, 1933), „Provincia literară“ (Sibiu, 1933), „Pagini literare“ (Turda, 1934), „Blajul“ (1934), „Brașovul literar și artistic“ (1934), „Banatul literar“ (1935), „Front literar“ (Brașov, 1936), „Afirmarea“ (Satu Mare, 1939), „Cronica literară“

(Baia Mare) ș.a. Această efervescentă a presei literare a tradus efortul intelectualității noastre regionale de a fructifica prin presă creațiile culturale în virtutea puternicului curent neoromantic interbelic. Presa regională și locală a jucat un rol însemnat în perpetuarea tradiției culturale românești, dar ea a generat și noi tendințe ideologice și culturale prooccidentale. Scriitorilor și intelectualilor de mâine le revenea sarcina de a respiritualiza provinciile, în special Ardealul.

Capitolul II. *Abecedar pentru scriitorii Ardealului* este consacrat analizei perioadei de naștere a primei reviste ardelen, un început revuistic promițător, în peisajul revuistic ardelean, dar și național. Săptămânalul apărut sub îngrijirea lui Emil Giurgiuca și a lui George Boldea s-a vrut de la bun început o revistă ardeleană, un *Abecedar* pentru scriitorii Ardealului. Fondatorii „Abecedarului” se angajează să învingă criza literară din anii de după primul război mondial și să facă din scrisul transilvan un corespondent direct al „noului suflet al Ardealului”, noua generație lundu-și ca model pe Tudor Arghezi, Ion Barbu și Lucian Blaga. Revista „Abecedar” și-a propus să semnaleze în mod pregnant prezența talentului, să adune opere semnate de tineri scriitori, dintre care unii vor ajunge peste ani nume de mare valoare pentru noi. Acel „Abecedar” născut la Brad și mutat la Turda, din inițiativa poetului Teodor Murășanu, a devenit „Pagini literare” și a adunat la Turda, în orașul simbolic, tinerele condee.

Capitolul III *De la „Abecedar” la „Pagini literare” (1934-1943)* analizează etapele pe care le-a parcurs în devenirea sa, tânăra revistă turdeană, „Pagini literare”. Revista continua, fără îndoială, drumul început de minusculul „Abecedar”, înscriindu-se alături de alte reviste apărute în deceniu al patrulea, pe linia înnoirii literaturii și a întregii culturi românești. Acest deceniu a fost marcat de o puternică efervescentă revuistică. „În ultimul deceniu au apărut o mare mulțime de reviste juvenile pe tot cuprinsul țării. Ele dovedesc interesul pentru literatură, și din acest punct de vedere merită atenția”¹.

De aici, de la Turda acestea au pornit lupta pe terenul ideilor și al creației naționale. Era un mănunchi frumos, entuziast, plin de dorințe creatoare, din care s-au format nume cunoscute și apreciate astăzi. Printre revistele ardelen, „Pagini literare” ocupă un loc important, reușind să polarizeze în jurul ei cele mai talentate condeie literare existente la un moment dat. Așa cum s-a observat până acum, la publicația turdeană au colaborat nu numai scriitori din Ardeal, ci și din alte regiuni ale țării.

¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 881.

Ce urmăreau colaboratorii, în frunte cu redactorul revistei de la Turda, editând acest periodic care a atras atenția criticilor și istoricilor literari ai vremii? Teodor Mureșanu, mentorul revistei, precizează de la început în articolul-program intitulat *În loc de Cuvânt înainte*: „Mănunchiul de neprețioase condeie grupate în jurul acestui nou titlu de periodic ar vrea să-și caute și, totodată, să-și justifice încadrarea în răsucirile vieții literare și spirituale de azi, care, precum o elementară și roditoare răscoală a primăverii, se anunță mereu cu noi și inepuizabile reserve de surpriză.”² Și mai departe:... „vie și ispititoare, ne imbie imaginea unui cadru înnoit de viață literară și spirituală, care în prospețimea sa să răspundă aspirațiilor de artă și de sete spirituală, pe care (de ce n-am spune-o?), clișeele vechi primite de-a gata, nu ni le mai pot satisface. Din idealul și programe sparte, vom arunca în cuptoarele sângelui nostru, bucăți grele de materii aspre și inerte, le vom topi, le vom filtra, le vom retrăi, redându-le o nouă viață de artă: aceea pe care noi o vom putea crea...!”³

Teodor Mureșanu a aprins în fiecare focul sacru, îndemnându-i să scrie și făcând sacrificii banești pentru a scoate publicația la timp și pentru a o întreține. Ea apărea totdeauna îngrijit, corect redactată, la curent cu informația din toate domeniile, împodobită cu numele colaboratorilor celor aleși din Ardeal. Revista „Pagini literare” a exprimat și noi tendințe ideologice și culturale prooccidentale.

Nașterea „bunei reviste din Turda”, cum o va numi mai târziu Dumitru Murărașu, s-a produs la aproape două luni de la încetarea apariției liliputanei publicații „Abecedar”. „Pagini literare” (1934-1943) a fost o revistă a provinciei prin excelență, în paginile căreia s-au regăsit numeroase articole care dezbăteau problema contribuției locale la marea construcție literară națională. Cu alt titlu deci și cu dimensiuni mult mai sporite, noua revistă condusă de profesorul și poetul Teodor Mureșanu va apărea la Turda aproape zece ani, timp în care a existat un mare număr de colaboratori, cu deosebire tineri, majoritatea ardeleni, dar și din alte zone geografice ale țării.

În Capitolul IV *Rubricile revistei, diversitatea ei tematică* cititorul găsește literatură beletristică originală, traduceri din literatura lumii, studii de istorie literară, recenzii și cronici literare, eseuri și articole de filosofie, științe sociale, filologie, lingvistică, artă, cronici plastice și muzicale, note de interes general. Colaboratorii revistei în frunte cu redactorul ei pledau pentru o literatură inspirată din realitățile românești, înnoită printr-o explorare în profunzime a folclorului național. Sufletul revistei „Pagini literare” a fost redactorul, poetul și prozatorul

² „Pagini literare”, I, 1934, nr. 1, p. 2.

³ *Ibidem*.

Teodor Murășanu. Numele noii reviste, „Pagini literare“, în fond lipsit de „originalitate și de culoare orientativă“, sugerând însă o largă deschidere, a fost ales de către Teodor Murășanu.

Din lista colaboratorilor amintim pe Mihai Beniuc, Radu Brateș, Coronius, Pavel Dan, Romulus Demetrescu, Virgil I. Mănescu, Ion Moga, Teodor Murășanu, Gabriel Pamfil, Grigore Popa, Yvonne Rossignon, Octavian Ruleanu, I. I. Russu, Dimitrie Todoranu, Octavian Vuia ș.a.

Meritorie a fost, de asemenea, preocuparea revistei de a populariza în rândul cititorilor literatura străină. Astfel, au apărut traduceri din lirica universală, au fost recenzate cărți tipărite peste hotare, au fost prezentați scriitori străini, iar unele dintre fenomenele literare din Occident au fost evidențiate cu ocazia câtorva reviste din Franța, Germania, Italia, Ungaria.

În contextul desfășurării vieții politice și al creionării peisajului literar ardelean își face apariția o ideologie aclamată orgolios de unii și combătută de alții, o ideologie cu mulți adepți și cu tot atâția inamici și combatanți - *Transilvanismul* - o atitudine deosebit de activă în concluziile ei practice, care a fost și este și azi concepută ca o ideologie regională a intelectualității maghiare ardelene. La început a semnat conștiința maghiarilor ardeleni că, în urma schimbărilor intervenite după 1918, ei puteau trăi spiritualicește și fără sprijinul oficial al statului ungar și în afara granițelor lui. În ciuda faptului că o definiție unitară a conceptului *transilvanism* nu există, este unanim acceptată ideea potrivit căreia transilvanismul a fost o ideologie regională ardeleană care s-a răspândit și s-a dezvoltat spectaculos în anii 1920, începând să piardă apoi teren în anii '30. În epoca interbelică regionalismul înțeles mai mult ca o problemă de autodefinire identitară și nu ca o chestiune de evaluare estetică a fost un fenomen destul de important nu numai în viața spirituală ardeleană, fie ea românească sau maghiară, ci și la nivel european. Ecoul transilvanismului în discursul cultural românesc este extrem de complex și de nuanțat. Nota comună a tuturor definițiilor este accentul pus pe relația de determinare dintre istoria transilvană, peisajul transilvan și psihicul transilvan. Ideea fundamentală de la care transilvanismul pornește este aceea că prin interacțiunea istoriei și geografiei specifice a Ardealului s-a conturat un psihism aparte al locuitorilor acestui ținut, psihism prin definiție pătruns de asumarea principiilor libertății, conviețuirii și toleranței. A existat, în perioada interbelică, și ideea deprovincializării literaturii și culturii prin crearea unui mediu cultural și intelectual elevat, prin stimularea interesului energiilor locale a intelectualilor pentru noile valori, prin revitalizarea forțelor creatoare locale. Conceptul de *localism creator* circumscrie problemele Ardealului aceluși timp - viața literară, filosofică, sociologică, artistică etc. Componenta pe departe cea mai

importantă a creației ardeleni a fost cea de *valoare*. *Localismul creator* s-a tradus, de pildă, prin angajarea provinciei în creații de interes, pentru întreaga spiritualitate românească, pentru ca astfel forțele scriitoricești ale oricărui ținut/provincie să se integreze în circuitul valoric al culturii naționale.

Capitolul V *Colaboratorii revistei „Pagini literare“: pasiune, creativitate, patriotism* pune în evidență figuri reprezentative poeți și prozatori de factură și sensibilitate diferite, esești, tineri afirmați în literatura noastră sau nu, din acea perioadă. Importanța revistei a crescut considerabil prin colaborarea poezilor Ion Pillat, V. Voiculescu, Emil Isac, colaborare într-adevăr sporadică, dar prestigioasă. Paginile revistei au fost larg deschise tinerilor poeți care începeau să se afirme, unii dintre ei deveniți astăzi cunoscuți în literatura română, personalități distincte. Între figurile reprezentative care s-au remarcat la revista „Pagini literare“ și au devenit în timp adevărate valori putem să-i amintim pe: M. Beniuc, Yvonne Rossignon, Gr. Popa, V. Beneș, I. I. Russu. Alături de aceștia se remarcă Emil Giurgiuca, Ștefan Augustin Doinaș, Virgil Carianopol, Letiția Papu (mai târziu prozatoare), Olga Caba, Gherghinescu Vania, Vlaicu Bârna, Teohar Mihadaș, Victor Felea, Virgil Nistor, Grigore Popa, Yvonne Rossignon, V. Beneș, I. I. Russu, membrii ai colectivului redacțional, Radu Brateș, Ion Țigăra, C. Angelescu.

De asemenea, menționăm bogata activitate publicistică a poetului Teodor Murășanu în paginile revistei, unde au apărut majoritatea poeziilor adunate în anul 1938 în volumul *Lilioară*. George Călinescu îl caracterizează în felul următor, succint, pe poetul turdean: „Folosind poetica veche a lui Eminescu, a lui Coșbuc, și a lui O. Goga, Teodor Murășanu izbuteste pe alocuri să interpreteze proaspăt izvoarele, făcând, chiar, cu sensibilitate de rural ardelean evoluat, poezie populară fără diformății culte“⁴.

Revista „Pagini literare“ a continuat să apară până în 1943, al IX-lea an de existență.

⁴ G. Călinescu, *op cit.*, p. 881.